

Stališča in predlogi GZS glede NEPN 4.1

14. februar 2020

Zeleni prehod ni vprašanje izbire

Zavoljo preživetja človeštva podnebne spremembe kličejo k jasnemu in usklajenemu delovanju vseh držav. **Zeleni prehod** je eden najbolj zahtevnih podvigov človeštva, saj bo potrebno v kratkem času zamenjati 60 % sedanjih virov svetovne energije (nafta, premog) z novimi viri. Kot ugotavlja Evropske komisija v Evropskem zelenem dogovoru, je vzdržen in pravičen energetski prehod možen le ob *uskladitvi okoljskih potreb s socialnimi/družbenimi in gospodarskimi*. Če bodo ljudje odrinjeni, tvegamo socialne nemire po Evropi in Sloveniji (kot se lahko naučimo iz vstaje rumenih jopičev v Franciji in drugod po svetu), ambiciozni okoljski cilji pa bodo ostali nedoseženi.

Slovenija nujno potrebuje strateški dokument kot celovit premislek o energetski prihodnosti Slovenije, kot medgeneracijski dogovor, ki začrta, kako bomo v Sloveniji živeli v prihodnje, in kot opis **scenarijev za doseganje ogljične nevtralnosti**. Na GZS cilje ogljične nevtralnosti in povečevanja deleža OVE pozdravljamo, saj sta ogljična nevtralnost in krožno gospodarstvo edini logični usmeritvi za prihodnost planeta.

Pozabljeno iskanje širšega javnega interesa

NEPN 4.1 je razočaral. Cilji so ambiciozni, poti do njih pa nerealne, predrage in bodo posledično povzročile preveč žrtev na strani prebivalstva in gospodarstva. Toda lahko bi bilo drugače. Ob **bolj realnem scenariju**, ki upošteva naravne danosti Slovenije in domače znanje, so lahko cilji OVE in TGP višji, lažje in ceneje dosegljivi, zaradi česar bi ohranili konkurenčnost slovenskega gospodarstva ter bolje obvladovali energetsko revščino prebivalstva. Vse, kar bo v nasprotju s tem in bo slabilo našo konkurenčno sposobnost, se bo odrazilo v nižjem življenjskem standardu, kar bi družbeno in politično zavrlo prehod v nizkoogljično družbo.

Sedanja verzija NEPN ne gradi samostojne in neodvisne Slovenije, temveč jo spravlja v **odvisnost od tuje tehnologije, tujega znanja in tuje energije**. Sedanja verzija NEPN namesto stabilnega, predvidljivega in konkurenčnega poslovnega okolja **ponuja energetsko revščino državljanom in oslabitev konkurenčnosti industrije**. Ni dvoma, da mora ekonomska politika spodbujati podjetja k pozitivnim okoljsko naravnanim odločitvam. A ob tem mora upoštevati tudi dejstvo, da si Slovenija kot izrazito izvozno usmerjena država ne more privoščiti, da bi pogoje za gospodarstvo zaostri la bolj kot druge države. Premikati se moramo z večino. Države z močnim domačim trgom so lahko bolj pionirske. Slovenija pa si lahko nakoplje globoko socialno krizo, če bomo sprejemali odločitve, ki jih nismo zmožni uresničiti (žrtve bi se preštevale v izgubljenih delovnih mestih, dvigu energetske revščine in znižanju kupne moči prebivalstva, manjših proračunskih prilivih, plačevanju kazni v Bruselj ...). *Nacionalni energetski in podnebni načrt mora zastopati širši javni interes, ne le interese ozke skupine posameznikov.*

Kako preseči trenutne cilje?

- a) Ocenjujemo, da bo slovenska industrija ob ustreznih spodbudah zmožna držati tempo, ki vodi do **doseganja cilja URE**, saj je že v preteklih desetletjih na tem področju naredila pomembne korake. Poraba končne energije v industriji se je v obdobju 2005-2019 (14 let) letno v povprečju zmanjšala za -1,3 % (skupaj: -16,4 %). Dodana vrednost v industriji se je v istem obdobju povečala za 3,4 % letno, skupaj za 61 %. Prihodki so se v tem obdobju povišali za 57 %. Poraba končne energije v energetsko-intenzivnih panogah (EIP) se je v obdobju 2005-2019 (14 let) letno v povprečju zmanjšala za -1,7 % (skupaj: -21,0 %). Dodana vrednost v EIP se je v istem obdobju povečala za 3,4 % letno, skupaj za 61 %.
- b) Za cilje na področju doseganja obnovljivih virov energije (**OVE**) in **izpustov toplogrednih plinov (TGP)** je potrebna drugačna strategija, kot jo napoveduje NEPN:
- Z bistveno večjim izkoristkom **hidro potenciala**, pri katerem se lahko v kar 90 % naslonimo na domače znanje, tehnologijo, infrastrukturo in izvajalce (s čimer skoraj celotna vrednost teh investicij ostaja v domačem gospodarstvu z najvišjimi prilivi v proračun), bi lahko dosegli zastavljen OVE cilj (27 %) ali ga celo presegli.
 - Z večjim poudarkom na hidroelektrarnah bi sledili tudi drugim pomembnim ciljem, saj gre za **večnamenske objekte** – uravnavanje podtalnice, namakanje, protipoplavna zaščita, izraba v športne in turistične namene (zgled Avstrija) ipd.
 - Poleg izrabe vodnih virov je treba povečevati tudi **delež drugih virov OVE** (na več kot 2 %), kot so fotovoltaika, veter, geotermalna energija, odpadki in nove, izredno zanimive vodikove tehnologije, sintetični plin in podobno. Mnoge med temi tehnologijami se bodo v tem desetletju izredno razvile in postale bolj tržno dostopne.
 - Vendar pa vse te naložbe ob rastočem povpraševanju po električni energiji še ne bodo mogle nadomesti velikega izpada fosilnih goriv, ki trenutno napajajo večino transporta in zagotavljajo tretjino slovenske proizvodne zmogljivosti električne energije. Zato je nujno, da bistveno povečamo proizvodnjo **jedrskih energij**, kar bi zaradi brezogljične narave pridobivanja tovrstne energije bistveno olajšalo doseganje in preseganje ciljev TGP. To bo še zlasti pomembno po zaprtju TEŠ in TEŠ 6.
 - **Breme zniževanja izpustov TGP je treba pravičneje razporediti med prometom in industrijo** (sedaj promet povzroča 37,5 % izpustov, industrija 13,1 %). Tranzitni promet je eden največjih povzročiteljev rasti TGP, zato bi ga bilo potrebno omejiti in glede na ambiciozne ukrepe, ki jih napoveduje NEPN (npr. preusmeritev na železniški promet), ustrezno obremeniti z večjim deležem razbremenjevanja okolja (trenutno se predvideva celo povečanje za 12 % glede na l. 2005). Po drugi strani so pričakovanja glede TGP do industrije previsoka (-43 %) in nerealna. Sedanje razpoložljive tehnologije, ki jih industrija uvaja, sicer omogočajo zniževanje TGP, vendar ne v takem obsegu v tako kratkem obdobju.

15 problemov NEPN 4.1

Sedanji NEPN je **usoden načrt**.

1. Industriji in prebivalcem ponuja trenutno enega *najdražjih načinov pridobivanja električne energije*. 5-kratno povečanje sončnih elektrarn v 10 letih je samo po sebi nerealno, zahteva pa visoke investicije tako prebivalstva in industrije kot 4-milijardna vlaganja v omrežje, da bi ohranili zanesljivost. Posledično se bo to prelilo v opazno višji strošek omrežnine.
2. Sončne elektrarne so skoraj v celoti *plod tujega znanja*, kar pomeni povečevanje uvozne odvisnosti. Pri sončnih panelih se kot okoljsko vprašanje zastavljajo tudi prihodnji postopki razgradnje.
3. Kot alternativne vire energije navaja sintetična goriva in hranilnike energije, ki so še izjemno dragi, saj gre za tehnologije v razvoju.
4. Zaradi slabe okoljske ocene hidroelektrarn, ki naj bi škodljivo vplivale na okolje (pri celoviti presoji vplivov na okolje so strokovne podlage temeljile skoraj izključno na mnenjih nevladnih okoljskih organizacij), popolnoma *prezre ključni OVE vir v Sloveniji – hidro energijo*. Ta temelji na naravnem vodnem bogastvu Slovenije, na obilo izkušnjah na strani izvajalcev (90 % domačih storitev, opreme in gradbeništva) ter sinergijskih učinkih za domače znanje, gradbeništvo in inženiring.
5. *Odpoved gradnje vseh velikih energetskega objektov* in v zameno razvoj dragega razdrobljenega energetskega omrežja z visokimi izgubami ob prenosu energije.
6. Preveliko *povečanje uvozne odvisnosti* (do 25 %), ki bo neizogibno vodilo v višje cene energije in zmanjšanje zanesljivosti oskrbe z energijo v Sloveniji, ki je trenutno na 12. mestu v svetu po oceni WEC.
7. *Končna cena električne energije* (rast energenta, omrežnine in davščin) se bo po nekaterih ocenah povečala za vsaj 2-krat.
8. *Odpovedovanje slovenski energetske intenzivni industriji* (ta v veliki meri velja za benchmark v Evropi po učinkoviti rabi energije), saj ta ne bo prenesla takega povečanja cen energentov. Izgon te industrije bi bil v nasprotju z industrijsko politiko Evrope, ki skozi različne olajševalne mehanizme zagovarja »energetske intenzivne industrije kot temelj prehoda v nizkoogljično krožno gospodarjenje« (vir: Green Deal). Izgon teh industrij iz Slovenije, po katerih obstaja jasno povpraševanje, saj zagotavljajo surovine za velik del vrednostnih verig za ostalo gospodarstvo, bi na globalni ravni povzročil višji negativni okoljski odtis, saj bi se preselile v okolja z nižjimi okoljskimi standardi. Ta industrija predstavlja hrbtenico slovenske reciklažne industrije z dolgo tradicijo. Z odpovedovanjem slovenski energetske intenzivni industriji se odpovedujemo tudi krožnemu gospodarstvu in razvojnemu preboju, na katerega se pripravlja cela Evropa. V EU so v prihodnjem obdobju predvidena obsežna vlaganja v razvoj in implementacijo novih postopkov predelave, predvsem za zajem kritičnih surovin, brez katerih industrija ne more delovati.
9. *Podvojitve energetske revščine* prebivalstva. NEPN gospodinjstvom prinaša bistveno dražjo elektriko in hkrati zahteva velika vlaganja v prenovo stavb, ogrevanja in mobilnosti (letno bi vsako gospodinjstvo moralo investirati v povprečju blizu 1.130 evrov, kar je enako eni povprečni plači ali dvema povprečnima pokojninama), česar mnogi ne bodo zmogli. Velik del prebivalstva

- višje cene energije torej ne bo mogel izravnati z njeno manjšo porabo.
10. Tveganje za *socialne nemire in politične krize* bo naraslo, ko ljudje predragemu energetskega prehodu ne bodo mogli slediti.
 11. Pospešeno *izpravo hidro potenciala NEPN predstavlja v obdobje 2030-40*. V desetletju 2020-30, ko gradnja hidroelektrarn ni predvidena, se bodo *izgubile domače kompetence in reference gradbene, projektantske in inženirske stroke*, kar pomeni, da bodo hidroelektrarne po letu 2030 gradili tuji ponudniki, znanje pa se ne bo prenašalo na mlajše kadre.
 12. Predviden *investicijski cikel za hidroelektrarne v obdobju 2030-40 je pretirano ambiciozen*, saj predvideva novih 800 MW in 2000 GWh, kar ne bi dosegli niti, če bi v 10 letih zgradili 10 hidroelektrarn na srednji Savi in 7 na celotni Muri. Cilj bi moral biti konstantna gradnja hidroelektrarn v celotnem obdobju 2020-2040.
 13. *Upad investicij* tako s strani tujih investitorjev kot selitev domače industrije v energetske konkurenčnejše države.
 14. Dokument, ki sicer brez pravih argumentov govori o zmanjševanju brezposelnosti in ustvarjanju zelenih delovnih mest, spregleda vrsto dejavnikov, ki smo jih našli zgoraj, ki dejansko pomenijo nasprotno - *ogrožajo številna sedanja delovna mesta*, ki bi se z drugačnim pristopom lahko preoblikovala v zelena delovna mesta. V prvi vrsti bo izpostavljeno 30.000 ljudi v energetske intenzivnih panogah, takoj za njimi pa še 170.000 v drugih dejavnostih predelovalne industrije.
 15. Visoko tveganje *nedoseganja zastavljenih ciljev*, zaradi česar bo Slovenija plačevala visoke kazni. Velika verjetnost je, da EU zaradi naše vodnatosti ne bo sprejela predlaganega cilja 27 % OVE, saj je eden nižjih med državami članicami (prvotno pričakovanje je bilo 37 %), zato bo naša izpostavljenost plačevanju kazni še toliko višja.

Imamo boljše možnosti

Za tak scenarij ni nobene potrebe, saj imamo izbiro. **Ogljično nevtralnost lahko dosežemo:**

- s prej omenjeno kombinacijo izkoristka vodnih virov, vključno z malimi vodotoki, in okrepitve jedrske energije ter z razvojem drugih virov OVE, vključno s FV, lesno biomaso, vetrom in drugimi viri;
- z učinkovitejšo rabo energije v industriji, gospodinjstvih in v drugih sektorjih;
- do leta 2030 tako, da se izkoristijo preizkušene tehnologije OVE, naravne danosti in obstoječe znanje s tega področja. To so za Slovenijo vodni viri;
- po letu 2030, ko bodo razvite nove tehnologije OVE, vključno s hranilniki, z vključitvijo novih virov OVE, predvsem sončne, vetrne energije, lesne biomase in druge energije;
- z nujno *uvvedbo instituta prevlade javnega interesa* pred parcialnimi in ideološkimi pogledi, ki bo preko umeščanja pomembnih projektov v prostor omogočil razvoj Sloveniji, večjo samozadostnost na različnih področjih in višjo kakovost življenja njenim prebivalkam in prebivalcem.

V NEPN pogrešamo:

- *opredelitev o nadaljnji oskrbi Slovenije z energijo*: kaj bo z NEK2 in kaj bo nadomestilo TEŠ6;
- *prihodnjo cenovno politiko*, saj je končni strošek energije odvisen od več dejavnikov. Cena energije je manjši del skupne cene in se oblikuje po tržnih načelih. Omrežnine in prispevki pa so regulirani in so mehanizmi za uravnavanje. Pričakujemo skrb odločevalcev, da stroški energije v Sloveniji ne bodo presegali stroškov za energijo v drugih državah članicah EU in bo Slovenija ohranila konkurenčno in zanesljivo oskrbo z energijo;
- več *alternativ*, ki omogočajo prilagajanje glede na naravne danosti kot tudi prihodnji razvoj razmer in tehnologij. Različica NEPN 4.0 je imela štiri scenarije, 4.1 ima le enega – nadgrajen je bil najbolj ambiciozen in najbolj nerealen scenarij iz različice 4.0;
- *uravnoveženost interesov* okolja, ki so v dokumentu v ospredju, z interesi gospodarstva in prebivalstva;
- *realnejšo oceno gospodarske rasti* (vzete so napačne predpostavke) in s tem povezano večjo potrebo po energiji ter količinah izpustov;
- *povezavo s strateškimi dokumenti*, kot je Strategija pametne specializacije in izhajajoč iz nje Slovenska industrijska politika ter Strategija prostorskega razvoja Slovenije. Pogrešamo tudi povezave s cilji krožnega gospodarstva in priložnostmi za razvoj, ki jih le-ta ponuja. Družba prihodnosti mora biti ne le podnebno nevtralna, ampak tudi krožna;
- več *dobrih rešitev na področju tranzitnega prometa (polnilnice plina?) in e-mobilnosti* poleg obsežnih investicij v železniško omrežje, ki jih podpiramo;
- *upoštevanje lastnih OVE virov industrije* (lastne hidro, sončne in druge elektrarne) kot dejanski prispevek industrije k skupnim in posamičnim ciljem OVE za industrijo;
- bolj celovito sestavo konzorcija, ki je pripravljala NEPN. Izključenost predstavnikov industrije, ki je ključen deležnik v procesu zelenega prehoda in zaposluje 200.000 ljudi, se odraža skozi številne pomanjkljivosti dokumenta, kot jih opisujemo.

Visoka cena za vprašljiv rezultat

Neresnost ocenjenih stroškov energetskega prehoda se kaže v velikem odstopanju števil v pisnem dokumentu glede na javno predstavitev. V nadaljevanju se naslanjamo na primerjave iz pisnega dokumenta.

- Znesek 28 mrd evrov ocenjenih stroškov prehoda je zelo visoka številka, ki je posledica izbora najdražjega scenarija. Znesek je enak vsem denarnim prihrankom prebivalstva in podjetij oziroma znaša toliko kot skoraj 7-letni dobiček celotnega gospodarstva (na ravni rekordnega leta 2018).
- NEPN ocenjuje, da bo za spodbude namenjenih 200-250 mio evrov letno, kar je med 7,1 in 8,9 % celotnega stroška, vendar ne definira, kakšen delež tega je namenjen za tehnološki prehod in posodobitve v industriji, niti ne oceni zmožnosti industrije (in prebivalstva) za tako velika vlaganja.
- V primeru neizgradnje He Mokrice in HE na srednji Savi bi v koncesijskem obdobju v proračunu izgubili kumulativno cca. 2 mrd evrov finančnih učinkov zaradi zanemarjanja hidro potenciala (koncesija, vodno povračilo, davek od dobička, DDV,

vzdrževanje vodne infrastrukture, dajatve od plač, poplavna škoda, namakanje/sprememba kultur ...).

Pot naprej

Na GZS se strinjamo z razmišljanjem Evropske komisije, da je Evropski zeleni dogovor možno izpeljati le s podporo ljudi in gospodarstva (uskladitev trileme: okolje – družba/sociala – gospodarstvo). Zato **nasprotujemo pošiljanju NEPN 4.1** v Bruselj in **pozivamo k pripravi NEPN 5.0**, ki bo uskladil naše energetske možnosti, ki jih imamo dovolj, s tem pa ob spoštovanju trajnosti ohranil zanesljivo oskrbo z energijo ob konkurenčnih cenah. Ob prvih redukcijah električne energije bomo, tako kot v 70-ih letih, spoznali, da kljub povezanosti energetskega sistema z mednarodnim okoljem zanesljiva oskrba ni sama po sebi umevna.

NEPN 5.0 naj se dopolni tako, da bo:

1. uravnotežil okoljska pričakovanja s socialnimi in ekonomskimi ter ponudil realno finančno oceno in analizo učinkov na gospodarstvo in širšo družbo,
2. kot vir OVE upošteval bogato vodnatost Slovenije kot naravne energetske danosti,
3. dopolnjen s poglavjem o vseh učinkih energetskega prehoda na industrijo,
4. predvidel podporo energetske intenzivni industriji pri njenem prehodu v podnebno nevtralno krožno gospodarstvo,
5. zasledoval energetske neodvisnosti, ki izkorišča nadpovprečne naravne danosti Slovenije na področju obnovljivih virov energije (večnamenska izraba vodnih virov poleg sončne, vetrne, geotermalne in drugih energij).

Naj poudarimo: Nikakor ne bolijo visoki in ambiciozni cilji, če so dosegljivi. Boli pa pot, ki jo predlaga NEPN 4.1, saj je izjemno izključujoča za industrijo - tako za industrijo, ki je vezana na hidro energijo, kot za industrijske porabnike energije, ker bistveno poslabšuje njihovo konkurenčnost. Zanimariti ne gre niti položaja gospodinjestev, ki bodo ob visoki ceni električne energije še posebej prizadeta. S pametnimi odločitvami lahko Slovenija ohrani zanesljivo in konkurenčno oskrbo z energijo ob doseganju okoljskih ciljev.

Gospodarska zbornica Slovenije